

Gensyn med en drøm i

Langt fra de fredelige protester mod Armeniens nu afgåede premierminister i centrum af hovedstaden Jerevan ligger bydelen Jerrord Mas, som lokale avantgardarkitekter i 1930'erne skabte for at give den kommunistiske idé om et bedre samfund fast form. Men med de ituslåede ruder og ødelagt murværk symboliserer boligblokkene nu knuste drømme og den tragiske periode, Armenien har gennemlevet siden Sovjetunionens afvikling.

JENS MALLING (TEKST OG FOTO), JEREVAN

Falmede facader gløder i lyset fra den nedgående sol. Det treetagers lejlighedsbyggeri her i udkanten af Armeniens hovedstad ser ud til oprindeligt at være holdt i varme gule eller røde farver. Nu sidder interimistisk murerarbejde ved siden af parabolantennerne som klodsede, mørkegrå plamager.

Malingen skaller i tykke flager af døre og vinduesrammer. Eller også er de originale træelementer skiftet ud med skrigende hvid plastik. Flere steder mangler vinduesrammerne helt. De efterlader gabende tomrum med kun én egenskab: at suge mørket til sig. Det oprindelige gadeskilt på armensk og russisk sidder stadig henne på gadehjørnet.

Inde i centrum af Jerevan derimod er den slags skilte for længst skiftet ud med nogle på armensk og engelsk – som et udtryk for, hvilken kultur der har overherredømme. Arkitekter, der tilhørte den sovjetiske avantgardebevægelse, forsagede dekorationer og opfattede udsmykning af facader som håbløs forældet, borgerligt og dekadent. Alligevel har en stor kommuniststjerne fået plads højt oppe over de aflange vinduespartier, som markerer trappeopgangene.

Fire fremsynede arkitekter med armensk baggrund – Gevorg Kochar, Mikael Masmanjan, Samvel Safarjan og Hovhannes Markarjan – udfærdigede Jerevans nye arbejderkvarter i årene 1930-32. Yderligere tegn på, hvordan de otte efterfølgende årtier har behandlet bydelen Jerrord Mas samt arkitekturens bagvedliggende idé om emancipation og social

HELHED. Bydelen Jerrord Mas i Jerevan var et af de første forsøg på at opføre et selvforsynende kvarter med al den nødvendige infrastruktur. Arbejdspladser, børnehaver, hospitaler og kulturhuse var led i en samlet plan. Nu er bygningerne præget af forfald.

retfærdighed, som hører til de vigtigste ingredienser i stilretningen konstruktivisme, viser sig længere inde mellem boligblokkene.

Det arkitektoniske ensemble synes at være et sammensurium af sporadiske reparationer af forhåndenværende materiale. Flere sjove udbygninger vidner om privat initiativ, men krænker samtidig husenens rene æstetik. Ingen har tilsyneladende syntes, det var nødvendigt at grave forsyningsrørene ned, og de bugter sig frit langs gader og ind i baggårde. Her hænger tørresnore og vaske-tøj på kryds og tværs og forstærker det spraglede indtryk.

Hvert gårdareal til områdets otte-ti

boligblokke fik sit eget svømmebassin. Det livgivende vand klukkede og udgjorde et samlingssted for beboerne på de hede armenske sommerdage. Nu ligger bassinerne tomme hen. En lille stige førte tidligere ud i det kølende vand. Nu leder den blot ned på det sprukne betongulv.

Gratj Jesajan står og taler med nogle naboer. Han er iført kortærmet skjorte og grå skægstubbe.

»Husene er ved at blive gamle, men jeg kan lide at bo her. Det er mit hjem. Jeg er vokset op her, så selvfølgelig betyder denne bydel noget særligt for mig«, siger den 62-årige armenier og fortsætter: »For sin tid er byggeriet af høj kvalitet.

Fundamentet og murene er solide«.

Jesajan holder højre arm stift ind til kroppen. Den er lam efter en ulykke i den sovjetiske sværindustri, hvor han betjente forskellige maskiner. Han var tidligere beskæftiget på kemifabrikken Kirov, men får nu pension.

Porøse balkoner

Den tyske etnolog Susanne Fehlings beskriver i sin ph.d.-afhandling 'Jerewan – Urbanes Chaos und soziale Ordnung' fra 2014 bydelen som »udpræget moderne«. Den blev opført for at give arbejderne på den nærliggende kemifabrik tag over hovedet. De sovjetiske magthavere ville skabe fine boligforhold og dermed gode

Armenien

betingelser for arbejdskraften. Boligblokkene var en del af virkeliggørelsen af den kommunistiske idé. Lyset trængte ind ad vinduerne i rigt mål, og beboerne kunne trække frisk luft på de mange balkoner. Langt de fleste af disse fornemme arkitektoniske detaljer har tydeligvis aldrig været sat i stand. De nuværende beboere frygter, at udhængene kan dratte ned, hvornår det skal være.

Balkonerne virker ekstremt porøse, som om de er ved at gå i opløsning – ligesom ideerne om et solidarisk samfund gik i opløsning og forsvandt, efter at Sovjetunionen ophørte med at eksistere i 1991, og Armenien blev en selvstændig nation. At spadsere i bydelen er en rund-

gang i en netop kuldsejlet civilisationsknuste drømme. Lovløshed, fattigdom, kaos samt mangel på de mest basale livsfornødenheder ramte Armenien og de andre sovjetrepublikker i 1990'erne og bidrog til den elendige forfatning, som den konstruktivistiske arkitektur befinder sig i nu. Det store industriområde i det sydlige Jerevan kort herfra kunne ikke opretholde produktionen. Et vidtstrakt science fiction-dystopia af skorstene og smadrede lagerbygninger omkring metrostationen Gortsaranain ligger tilbage.

På genopdagelse

Videre ind i en af opgangene. Omme på

STOLT. Susanna Babadsjanjan taler med stolthed om den bygning, hun bor i. »Blokken her har nummer 2. Ovre i nummer 5 var der en fødeklinik, og der kom jeg til verden i 1947«.

HJEM. »Husene er ved at blive gamle, men jeg kan lide at bo her. Det er mit hjem. Jeg er vokset op her, så selvfølgelig betyder denne bydel noget særligt for mig«, siger 62-årige Gratj Jesajan.

LYST. Udsigt fra en af trappeopgangene. De sovjetiske magthavere ville skabe fine boligforhold for arbejderne, og arkitekterne sørgede for rigeligt med lysindfald.

den anden side af hoveddøren sidder støvede og matte postkasser fra den sovjetiske epoke. Elinstallationer stritter i alle retninger. Op ad et sæt trapper til første sal. Susanna Babadsjanjan, en kvinde med venlige, brune øjne, viser ind i sin lejlighed. Hun taler begejstret og med stolthed om den særlige bygning, hun bor i.

»Blokken her har nummer 2. Ovre i nummer 5 var der en fødeklinik, og der kom jeg til verden i 1947«, fortæller hun. Ligesom Gratj Jesajan arbejdede Susanna Babadsjanjans far på Kirov-fabrikken.

»Fordi mine forældre havde fem børn, fik de stillet en hel lejlighed med to værelser til rådighed – den lejlighed, vi be-

FAKTA

Sådan kommer du til Jerevan

Austrian Airlines og LOT flyver fra København til Jerevan over henh. Wien og Warszawa fra ca. 2.500 kr. retur.

Bedste rejsetidspunkt er marts-maj og september-november, da det bliver meget varmt i Kaukasus om sommeren.

Armenien er visumfrit i 180 dage per år for danskere.

Overnatningsmuligheder findes i et stort udvalg i alle prisklasser. Særlig godt bor man i Anahit Stepanjans homestay. Hendes far var en berømt maler, hvis værker hænger overalt i den kæmpe lejlighed.

For at komme til arkitekturområdet: Tag til metroen til stationen Garegin Nzhdeh-pladsen. Gå op ad Bagratuniatsgaden i nordvestlig retning fra pladsen. Den første tværgade til både højre og venstre udgør hovedaksen i det enestående kvarter, der udgøres af 8-10 boligblokke.

Jerevan er Armeniens hovedstad og har omkring 1 million indbyggere. Landet hørte tidligere til Sovjetunionen, men blev selvstændigt i 1991.

finder os i nu. Havde forældrene færre børn, fik de kun tildelt ét rum og måtte bo sammen med andre familier i delelejligheder. Den praksis fortsatte indtil 1962, da enhver familie omsider fik sin egen bolig.«

Ud over Susanne Fehlings er Vahe Budumjan en af dem, der interesserer sig levende for den fine arkitektur. Den ►

29-årige kunstner bor lige over for et af de smukke huse og har for nylig instrueret en film om Jerrord Mas. Han indvilliger i at gå en tur gennem nabolaget og gør flere gange opmærksom på en særlig detalje.

»Bygningerne er interessante især på grund af de kulturelle og sociologiske perspektiver, man kan inddrage. Arkitekturen symboliserer muligheden for at opnå et bedre samfund. Arkitekterne prøvede at komme frem til Utopia. De havde mange ideer om køn og organisering af dagliglivet, som var meget revolutionerende for den tid. Disse ideer udviklede sig i den tidlige modernisme, og rent fysisk kan man se dem manifesteret her. Det er vigtigt at se tilbage, også for at se, hvad der er sket med sådanne ideer siden hen«, siger Vahe Budumjan og tilføjer:

»Jeg voksede op lige efter Sovjetunionens sammenbrud og oplevede meget stærkt, hvordan der var et brud med alt, der havde med det tidligere regime at gøre, dets sandheder og hele den tilhørende ideologi. Det er måske grunden til, at jeg synes, det er spændende at gå på opdagelse i denne del af Jerevan og sammenligne visionerne fra konstruktivismen med det nuværende type samfund, hvor arkitektur snarere drejer sig om at presse så meget profit ud af hver eneste lille kvadratmeter som muligt, hvor oligarker har taget magten, og der hersker en katastrofal forskel på rig og fattig«.

Gåturen slutter ved metrostationen Garegin Nzhdeh-plads, den sidste på linjen. Fra byens udkant suser toget tilbage mod Jerevans centrum. Her er protester netop brudt ud, der tidligere på ugen fik premierminister Serzh Sargsyan til at træde tilbage. Den unge generation af armeniere tør drømme igen – i lighed med fortidens fremsynede arkitekter.

rejser@pol.dk

3

andre oplevelser i Jerevan

Sarjan-husmuseum: Martiros Sarjan var en af Sovjetunionens mest feterede malere og sammenlignes med Gauguin og Matisse, men hans værker er kraftigt præget af Armeniens overdådige bjerglandskaber. I huset, hvor han boede og arbejdede, er flere hundrede malerier udstillet.

www.sarian.am

Armensk brandy: Armenien producerer noget af verdens bedste brandy. En rundtur på Jerevan Brandy Kompagni giver indblik i, hvordan den ædle drik fremstilles. Prøvesmagning er inkluderet.

www.araratbrandy.com

Operaen: I Jerevans opera opføres både klassiske, verdenskendte forestillinger samt Armeniens egne stykker – i de overdådige sale venter store oplevelser. Den imponante bygning udgør en central del af byplanlægningen, så den næsten er umulig ikke at støde ind i.

www.opera.am

SPRAGLET. Det arkitektoniske ensemble synes at være et sammensurium af sporadiske reparationer med forhåndenværende materiale. Flere sjove udbygninger vidner om privat initiativ, men krænker samtidig husenens rene æstetik.